

ПІДРУЧНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УЧНІВ ЛІЦЕЮ

Ніна Голуб,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка відділу навчання
української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна,
e-mail: olnazir_777@ukr.net,
ORCID ID: 0000-0002-3736-9296

У статті актуалізовано проблему соціалізації учнів як суб'єктів освітнього процесу засобами мови, висвітлено найвагоміші питання, що потребують урахування авторами підручників і посібників; виокремлено ключові положення досліджень соціологів, психологів, педагогів, присвячених проблемі соціалізації учнів; на прикладі конкретних підручників продемонстровано, які елементи структури і види завдань шкільного підручника української мови сприяють ефективному розв'язанню проблем соціалізації учнів. Авторка вважає, що спрямування підручника на соціалізацію особистості — один із найважливіших критеріїв його сучасності й ефективності.

Ключові слова: соціалізація особистості; підручник української мови; компетентний мовець; засоби соціалізації; мовленнєві жанри.

Поставлення проблеми. Найголовнішими соціальними інститутами, що забезпечують соціалізацію особистості, вважають сім'ю й освіту. Особливість інституту освіти, на думку вчених, визначають цілеспрямований характер впливу, орієнтування на ідеальну модель, упровадження операційних критеріїв оцінювання своєї діяльності тощо [2, с. 85—86]. Заклади загальної середньої освіти покликані засобами змісту й методів готувати молодь до самостійного життя в соціумі. Кожне суспільство відповідно до траєкторії розвитку, нагальних потреб, культурно-традиційного вектора визначає модель випускника. Дієвими елементами реалізації такої моделі в багатьох країнах є ключові компетентності. З огляду на визнання пріоритету компетентнісного підходу в українській освіті кожен шкільний предмет розглядаємо як засіб розвитку дитини, потужний інструмент її соціалізації. Отже, автори підручників у процесі розроблення концепції навчальної книжки мають це враховувати.

Аналіз досліджень і публікацій. Методологічні засади соціалізації виписано в працях учених різних галузей науки (Авер'янова Г., Бордовська Н., Боришевський М., Голованова Н., Горностай П., Зіглер Д., Козлова О., Коняєва Л., Мей Р., Моляко В., Мо-

скаленко В., Мудрик А., Побірченко Н., Рогальська І., Розум С., Сухомлинський В., Х'елл Л. та ін.). Для нашої наукової розвідки важливі дослідження, які увиразнюють суть поняття «соціалізація», визначають структуру цього процесу й маркери соціалізованості особистості, дають відповіді на запитання, що має засвоїти індивід у процесі соціалізації і що є засобами соціалізації, адже усвідомлення їх сприяє окресленню чіткого алгоритму авторами підручників у розв'язанні окреслених завдань.

Соціалізацію переважно розглядають як процес, під час якого учні здобувають знання, засвоюють цінності, набувають соціальних навичок, чуттєвостей, життєвого досвіду, що сукупно дає змогу інтегруватися в суспільство [5, с. 61]. Процеси соціалізації й становлення мовної особистості взаємопов'язані, адже «індивід як соціальна істота може реалізуватися лише в спілкуванні з іншими людьми» [5, с. 122]. Зважаючи на актуальність комунікабельності, суспільний запит на цю рису, автори програми з української мови для 10—11-х класів (рівень стандарту) змінили формулювання предметної мети, що тепер передбачає «формування компетентного мовця, національно свідомої, духовно багатого мовної особистості» [7].

Бути соціалізованим (соціально адаптованим) у найширшому розумінні, на думку вчених, означає «бути залученим до норм і цінностей суспільства». Для соціалізованої людини характерною вважають емпатію, тобто вміння індивіда в процесі задоволення своїх потреб і бажань брати до уваги інтереси й бажання інших індивідів [3, с. 136].

Називають такі критерії зрілої особистості: здатність до вільного особистісного вибору; здатність самостійно мислити; уміння долати страх і стримувати гнів; бажання працювати; здатність кохати та будувати міцні стосунки; відповідальність і терпимість; позитивне мислення й ставлення до світу; відчуття потреби турбуватися про інших; здатність активно діяти, брати участь у громадському житті; здатність ефективно використовувати свої знання та здібності [3, с. 157].

Засобами соціалізації вважають мову і мовлення, побутові та гігієнічні вміння й уявлення, продукти матеріальної культури, що оточують людину, елементи духовної культури (колискові пісні, казки, прикмети, забобони, звичаї, твори літератури й мистецтва); стиль і зміст спілкування в сім'ї, у групах ровесників тощо; методи заохочення й покарання; види й типи стосунків [6, с. 33]. Цей перелік має тісний зв'язок із соціокультурною змістовою лінією програми і слугує тематичною канвою для рівноцінного охоплення суспільних викликів і привернення уваги до них.

Дослідники наголошують, що в «процесі первинної соціалізації дитина засвоює знання, уміння, навички, норми, соціальні ролі, цінності, необхідні для ефективної участі в повсякденному житті суспільства». Важливо взяти до уваги висновки вчених щодо переліку засвоєнь, важливих для повноцінного входження, а саме: 1) мова як основний засіб реконструкції загальноприйнятої реальності; 2) загальноприйняті способи пояснення поведінки людей і їхніх мотивів для «правильного» орієнтування у «правильному» світі; 3) усталені способи поведінки в типових повсякденних життєвих ситуаціях; 4) загальноприйняті способи пояснення того, чому в тій чи іншій ситуації необхідно діяти саме так, а не інакше [3, с. 140].

Мета статті — привернути увагу до проблеми соціалізації учнів засобами шкільної українськомовної освіти, на прикладі конкретних підручників продемонструвати реалізацію завдань соціалізації українських школярів.

Виклад основного матеріалу. З огляду на те, що в соціумі великої ваги надають соціальній підтримці, а саме чотирьом видам її (емоційній (упевненість у тому, що про тебе хтось турбується, любить, піклується), оцінювальній (соціальне порівняння і відповідь на запитання щодо правильного ставлення до того чи того явища), інформаційній (задоволення потреби в інформації), інструментальній (дієва підтримка)), у підручнику приділено увагу жанрам мовлення, що сприяють набуттю досвіду надання такої підтримки. Відповідно до чинної програми з української мови для учнів 10—11-х класів (рівень стандарту) [7], у підручниках розкрито суть і механізми реалізації таких мовленнєвих жанрів: представлення, пояснення, інструкція, повідомлення, бесіда, телефонна розмова, листування, похвала, осуд, рецензія, характеристика, привітання, вибачення.

Дослідники називають різну кількість соціально важливих навичок учнів, а саме: уміння вітати, просити вибачення, поважати чужу працю, допомагати людям похилого віку, просити про допомогу, гідно триматися в колективі, презентувати себе, реагувати на критику, слухати, бути щирим, зберігати спокій, будувати гармонійну бесіду тощо. Мовленнєві жанри, представлені у програмі, сприяють формуванню більшості соціальних навичок.

Зокрема, у параграфах 55—68 підручника для 11-го класу [10, с. 188—220] спрямованими на соціалізацію є такі завдання: 1. Наведіть приклади, як ви представляєте себе, знайомлячись із однолітками. Чи легко вам це вдається? А як можна відрекомендувати вас? [10, с. 189]. 2. Уявіть себе й свою родину учасниками фестивалю «Родинне коло». Напишіть, як ви представите членів своєї родини [10, с. 191]. 3. Напишіть інструкцію для бабусі, як доглядати за кімнатними квітами, які ви подарували їй [10, с. 194]. 4. Дайте відповіді на запитання: Чи обов'язково відповідати на всі телефонні дзвінки? Як ввічливо припинити розмову? Хто повинен закінчувати розмову? Які дзвінки неодмінно треба планувати? Як підготуватися до «важкої» телефонної розмови? [10, с. 197]. 5. Наскільки важливо вміти писати листи? Що потрібно вивіряти, коли пишете лист? Про що потрібно подбати, перш ніж почнете писати лист? [10, с. 198]. 6. Чи правильно поділяти листи на важливі й неважливі? Що мала б відчувати людина, лист якої назвали неважливим? Як потрібно ставитися до листів? Чому? [10, с. 200]. Пригадайте події останнього місяця. Які з них варті осуду? [10, с. 204]. 7. Висловіть своє ставлення до театру. Чи впливає на ваш вибір спектаклю рецензія? [10, с. 207]. 8. Чи актуальна сьогодні самохарактеристика? Наскільки важливо вміти охарактеризувати себе? [10, с. 210]. 9. Кого ви завжди вітаєте з днем народження? Як ви це робите? [10, с. 213]. 10. Чи вмієте ви прощати? Наскільки це важливо? Які проблеми виникають, коли ми не одразу просимо вибачення? Чому прощення вважають вольовим вчинком? [10, с. 216] та ін.

Важливу роль відведено епіграфам до кожного параграфа, аналізу й обговоренню їх, а саме: «Існує три грандіозних закони щастя в житті: треба щось робити, треба ко-

гось любити, треба на щось сподіватися» (*Дж. Едісон*); «Біди приходять тоді, коли люди через свої лінощі забувають турбуватися про себе» (*Сюнь-цзи*); «Часом досить одного сонячного промінчика. Одного лагідного слова. Одного вітання. Однієї ласки. Так мало треба, аби зробити щасливими тих, хто поруч (*Б. Фереро*); «Епідемія нашого часу — байдужість» (*Г. Крамаренко*); «Ноти існували й до Моцарта. Важливо, що він створив із них для людства» (*Б. Шефер*); «Не скупися на оцінку. Оцінюючи людину вище, ми даємо їй можливість бути такою, якою вона могла би бути» (*М. Дочинець*); «Три речі найважче сказати: я люблю тебе, вибач, допоможи мені» (*Народна мудрість*); «І все ж — слова... Слова, а не полова. Є грізне в них, є ніжне, золоте. Та лиш одна є в мене засторoga: виважуй сутність слова, бо із нього незримо древо істини росте» (*Г. Коваль*); «Людина — істота вертикальна, бо її життя визначається не так уздовж — кількістю прожитих років, як у височінь ціннісного сходження» (*А. Кримський*); «Головним скарбом життя є не завойовані землі, не багатства, які маєте в скринях... Головним скарбом життя є здоров'я. І щоб його зберегти, потрібно багато що знати» (*Авіценна*).

Значна частина епіграфів допомагає учням усвідомити значення самоактуалізації й самореалізації, як-от: «Якщо ви хочете досягти успіху й щастя, переконайтеся, що кожна думка і кожен вчинок ведуть вас у цьому напрямі» (*Б. Трейсі*); «Маючи різні принципи, не знайдеш спільної мови» (*Конфуцій*); «Хто не знає, куди прямував, дуже дивується, що не туди потрапив» (*Марк Твен*); «Побороти шкідливі звички легше сьогодні, ніж завтра» (*Конфуцій*); «Умій відгадати, де саме треба виявити любов, а де — справедливість» (*І. Огієнко*).

Важливими для розвитку емоційного світу учнів є запитання і завдання: 1. Що означає для вас (для людини): «стрімкий політ» і «зламани крила»? [10, с. 18];... «тягнуся думкою й серцем»? [10, с. 20];... «слухати ранок»? [10, с. 10]. 2. Чому письменниця називає повітря смачним? [10, с. 23]; 3. Що для вас означає «мить потрясіння»? 4. Які емоції у вас асоціюються з дощем? 5. Яке явище природи викликає у вас найбільше захоплення? 6. Напишіть есе «Спогади, що роблять мене щасливим/щасливою» [10, с. 16]. 7. Напишіть есе «Мій світ». 8. Розкажіть, що привабливого є у вашому світі: який у ньому ранок? яке ранішнє сонце? яке небо? чи помічаєте ви краплинки роси на траві й листі? чи чуєте шум дощу й шелест вітру? що бачите в очах, які поряд? [9, с. 159]. 9. Уявіть слово «добро». Із чим насамперед воно асоціюється? Відтворіть і відчуйте це слово: яке воно на смак і дотик, якого кольору, який аромат йому пасує? [9, с. 160]. 10. Назвіть слова, що створюють пригнічений настрій. Які прийоми використав юнак для поліпшення настрою? Чи доводилося вам рятувати когось від поганого настрою? [9, с. 162]. 11. Пригадайте, які образи першими формували вашу уяву про світ, добро і зло? Як лагідно вас у дитинстві називали батьки? [9, с. 166]. 12. Уявіть себе на місці людини, чию записку показали всім. Як ви почуватиметеся? [9, с. 171] тощо.

У полі зору авторів підручників перебувають також різноманітні суспільні проблеми: Що означають слова поета «Наше поле без жайвора — то вже не поле, а лугів не буває без пахоців сіна»? [10, с. 23]; У чому суть цивілізованого життя? [11, с. 30]; Назвіть ознаки зрілості суспільства [10, с. 54]; Чи поділяєте ви думку про те, що «бай-

душність жорстока»? [9, с. 67]; Як ви розумієте суть речення «І душі заростають, мов стежки, якщо вони нікуди не спрямовані»? [9, с. 7]; Підготуйте розповідь про улюблені соціальні мережі. Обґрунтуйте свій вибір і переконайте присутніх у користі вашого перебування там [9, с. 159]; Що вам відомо про таємниці биківнянського, холодноярського, чорнобильського лісів? [9, с. 187] та ін.

З огляду на важливість навичок будувати конструктивний діалог багато завдань сприяють формуванню їх, зокрема: 1. Прочитайте речення. Які з них спрямовані на конфронтування? 2. Яких рис бракує героїні твору, щоб мати гармонійні стосунки з людьми? 3. Наскільки важливо вміти відмовляти? У яких ситуаціях не потрібно відмовляти? 4. Про що не варто починати суперечку? 5. Коли суперечки корисні? 6. Підготуйте розповідь «Суперечки, що привели до відкриттів». 7. Чи може бути суперечка перешкодою до щастя?

Суттєвою ознакою життєдіяльності людини вважають здатність ефективно спілкуватися. Однак спілкування з незнайомими людьми нерідко таїть у собі небезпеку. Щоб забезпечити учнів і підготувати до подібних ситуацій, у підручнику подано інформаційну таблицю «Вибираємо варіанти відмови» [9, с. 159].

Сучасне молоде покоління формується «в епоху збільшення ролі людини як творця соціального світу і самого себе» [5, с. 99], тому значний відсоток текстового матеріалу й завдань за ним присвячено набуттю творчого досвіду. До цього переліку відносимо такі завдання: охарактеризувати себе; написати похвалу сонцю, ранкові чи квітам; написати есе (наприклад: «Чим пахне вересень», «Музика, що надихає»); запропонувати свій варіант домашнього завдання; скласти текст путівника; підготувати проєкт (наприклад: «Культура, яку обираємо ми», «Швидка крилатим допомога», «Відмова в нашому житті»); запропонувати свій варіант поетичного флешмобу; підготувати презентацію (наприклад: «10 дрібниць, що покращили б екологію мого міста/села»).

Одним із важливих освітніх завдань сьогодення є навчати учнів протистояння стресам. Саме у стресовій ситуації людина й потребує найбільше підтримки. До переліку мовленнєвих жанрів, на жаль, не увійшов жанр утішання, однак у процесі роботи з текстами до нього повертають увагу. Наприклад: Які відчуття в людини, коли «зламани крила»? Чого вона потребує в такому стані? Сформулюйте й запишіть кілька порад людям, у яких «зламани крила» [10, с. 18]; Що для вас означає «мить потрясіння»? [10, с. 32]; Перетворіть конфліктогенні фрази в тексті на гармонійні [10, с. 103]; Уявіть себе на місці Потапа. Чи було б вам затишно, комфортно? [9, с. 57]; Уявіть себе на місці кожного з героїв. Як ви повелися б у цій ситуації? [9, с. 106].

Виправданою є увага до відповідальності як особистісно значущої риси. Добираючи завдання, спрямовані на формування відповідальності, автори зважають на те, що «система соціальної відповідальності постає як цілісна єдність трьох елементів: суб'єкт відповідальності (хто відповідає); об'єкт відповідальності (за що відповідає); інстанція відповідальності (перед ким відповідає)» [3, с. 158].

Аналізовані підручники є першими в Україні навчальними книжками, у які закладено системну роботу з формування в учнів навичок здійснювати цілевизначен-

ня й рефлексію. Уперше в додатках підручника для 9-го класу вміщено матеріали, які пояснюють учням, кому й навіщо потрібні цілі; зразки цілей, які може перед собою ставити кожен учень на уроці [8, с. 288—289]; вимоги до цілереалізації, зразки (алгоритми) щоденного планування, уведено спеціальні позначки «цілевизначення» і «рефлексія» [8], [9], [10]. На важливості цілевизначення наголошено у передмові: «За словами В. Гумбольдта, воістину серйозне спрямування до будь-якої цілі — це половина успіху в досягненні її. Поставити перед собою ціль, обрати шляхи досягнення її — це вже десять кроків зі ста, адже ви підсвідомо програмуєте себе на успіх. Починайте з елементарного: плануйте свій день, визначайте ціль у межах уроку, тижня, місяця — й неодмінно досягнете її. Пам'ятайте: або ви плануєте своє життя, або інші це зроблять за вас» [9, с. 3].

Наголошуючи на ролі рефлексії, психологи зазначають, що за допомогою неї «людина може формуватися й змінюватися у результаті усвідомлення й переживання нею реальності, у якій вона живе, свого місця в цій реальності й себе саму» [6, с. 35]. У додатках підручників зазначено, що таке рефлексія, наскільки вона важлива для самореалізації, запропоновано орієнтири рефлексійної діяльності учнів [8, с. 289—290].

Висновки й перспективи подальших досліджень. Як наголошує Дж. Брунер, «знання як таке не забезпечує вміння реально діяти....реальна користь від знань буде лише тоді, коли вони посприяють удосконаленню наявних навичок» [4, с. 177]. На прикладі підручників української мови авторського колективу відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України маємо змогу переконатися в тому, як засобами мови можна формувати важливі для успішної соціалізації учнів уміння. Перспективними, на нашу думку, видаються такі аспекти досліджуваної проблеми: розширення переліку мовленнєвих жанрів у програмі з української мови, урахування в критеріях експертного оцінювання конкурсних підручників спроможність їх сприяти соціалізації учнів.

Використані джерела

1. Е. П. Белинская, и О. А. Тихомандрицкая, Социальная психология личности: учеб. пособие для вузов. Москва, Россия: Аспект Пресс, 2001.
2. В. В. Москаленко, Соціалізація особистості: монографія. Київ, Україна: Фенікс, 2013.
3. Українська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. 10-11 класи (рівень стандарту): програма. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>
4. Н. В. Бордовская, и С. И. Розум, Психология и педагогика: Учебник для вузов. Санкт-Петербург, Россия: Питер, 2013.
5. А. В. Мудрик, Социализация человека: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений, 2-е изд., испр. и доп. Москва, Россия: Академия, 2006.
6. Н. Б. Голуб, О. М. Горошкіна, та В. В. Новосьолова, Українська мова (рівень стандарту): підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти. Київ, Україна : Пед. дум-

ка, 2019. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://pidruchnyk.com.ua/1317-ukrainska-mova-golub-11-klas.html>

7. Н. Б. Голуб, та В. В. Новосолова, Українська мова (рівень стандарту): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ, Україна: Пед. думка, 2018. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://pidruchnyk.com.ua/1232-ukrainska-mova-10-klas-golub.html>
8. Н. Б. Голуб, та А. В. Яромлюк, Українська мова: підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ, Україна: Пед. думка, 2017. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://pidruchnyk.com.ua/999-ukrmova-9-golub.html>
9. Дж. Брунер, Культура образования, пер. с англ. Л. Трубицыной, А. Соловьева. Москва, Россия: Просвещение, 2006.

References

1. Ye. P. Belinskaya, and O. A. Tikhomandritskaya, Sotsial'naya psikhologiya lichnosti: ucheb. posobiye dlya vuzov. Moskva, Rossiya: Aspekt Press, 2001.
2. V. V. Moskalenko, Sotsializatsiia osobystosti: monohrafiia. Kyiv, Ukraina: Feniks, 2013.
3. Ukrainska mova dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv z ukrainskoiu movoiu navchannia. 10-11 klasy (riven standartu): prohrama. [Online]. Available: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>
4. N. V. Bordovskaya, and S. I. Rozum, Psikhologiya i pedagogika: Uchebnik dlya vuzov. Sankt-Peterburg, Rossiya: Piter, 2013.
5. A. V. Mudrik, Sotsializatsiya cheloveka: ucheb. posobiye dlya stud. vyssh. ucheb. zavedeni, 2-ye izd., ispr. i dop. Moskva, Rossiya: Akademiya, 2006.
6. Н. Б. Голуб, О. М. Горюшкіна, та В. В. Новосолова, Українська мова (рівень стандарту): підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти. Київ, Україна: Пед. думка, 2019. [Online]. Available: <https://pidruchnyk.com.ua/1317-ukrainska-mova-golub-11-klas.html>
7. Н. Б. Голуб, та В. В. Новосолова, Українська мова (рівень стандарту): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ, Україна: Пед. Думка, 2018. [Online]. Available: <https://pidruchnyk.com.ua/1232-ukrainska-mova-10-klas-golub.html>
8. Н. Б. Голуб, та А. В. Яромлюк, Українська мова: підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ, Україна: Пед. думка, 2017. [Online]. Available: <https://pidruchnyk.com.ua/999-ukrmova-9-golub.html>
9. Dzh. Bruner, Kul'tura obrazovaniya, per. s angl. L. Trubitsynoy, A. Solov'yeva. Moskva, Rossiya: Prosveshcheniye, 2006.

*Нина Голуб, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка відділу
обучення українського мови та літератури Інститута педагогіки НАПН
України, г. Київ, Україна*

УЧЕБНИК УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА КАК СПОСОБ СОЦИАЛИЗАЦИИ УЧЕНИКОВ ЛИЦЕЯ

В статье актуализирована проблема социализации учащихся как субъектов образовательного процесса средствами языка, освещены наиболее значимые вопросы, требующие учета авторами учебников и пособий; выделены ключевые положения

исследований социологов, психологов, педагогов, посвященные проблеме социализации учащихся; на примере конкретных учебников продемонстрировано, какие элементы структуры и виды заданий школьного учебника украинского языка способствуют эффективному решению проблем социализации учащихся. Автор считает, что направление учебника на социализацию личности — один из важнейших критериев его современности и эффективности.

Ключевые слова: социализация личности, учебник украинского языка, компетентный говорящий, способы социализации, языковые жанры

Nina Holub, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, the Chief of Ukrainian Language and Literature Teaching Department of Institute of Pedagogy of NAPS of Ukraine, Kyiv, Ukraine

UKRAINIAN LANGUAGE TEXTBOOK AS SOCIALIZATION ISSUE OF STUDENTS OF LYCEUM

The article actualizes socialisation issue of students as subjects of educational process by means of language, highlights most important issues that need to be addressed by authors of textbooks; identifies key research results of sociologists, psychologists and educators, devoted to the problem of pupils' socialisation; demonstrates examples of structure elements and tasks of Ukrainian language textbook that help to address effectively issues of students' socialisation. The author considers important studies that capture essence of «socialisation» concept, determine the structure of this process and socialisation indicators of an individual, determine aspects that must be learned by an individual during socialisation as this awareness contributes to delineation of algorithm for textbook authors in solving the outlined tasks. Focusing on students' socialisation issue by means of Ukrainian language education at school and using examples from textbooks, the researcher demonstrates implementation of socialisation tasks of Ukrainian students. The article deals with a list of socially important skills of students, namely: ability to greet, to apologize, to respect someone else's work, to help the elderly, to ask for help, to be part of a team, to present yourself, to respond to criticism, to listen, to be sincere, to keep calm and to create harmonious conversation utilizing programme's spoken genres, which, according to the researcher, contribute to formation of most social skills. Examples of three textbooks demonstrate key aspects of systematic work to prepare students for socialisation. Thus, a significant part of epigraphs is directed to awareness of importance of self-actualization and self-realization, text material and tasks teach to apply creative skills, promote development of emotional intelligence and gaining experience of solving various social problems. The author believes that focus of textbook on socialization of an individual is one of the most important criteria for its modernity and effectiveness.

Keywords: socialisation, Ukrainian language textbook, competent speaker, means of socialisation, speech genres.